

ไตรภูมิพระร่วงกับการเมืองไทย

Tri Phum Phra Ruang and Thai politics

ณิกษ์สรรค์ เตศิริ¹, ดร.อภิญา ฉัตรช่อฟ้า²และ รศ.ดร.สุรพล สุยะพรหม³

ตำแหน่งนิสิตมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย¹

ตำแหน่งคณะรัฐศาสตร์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย²

ตำแหน่งรองอธิการบดี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย³

Corresponding author: E-mail: ...norapat8357@gmail.com

บทคัดย่อ

การศึกษาเรื่องไตรภูมิพระร่วงกับการเมืองไทยนั้นมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาถึงที่มาของวรรณกรรมเรื่องไตรภูมิพระร่วง ตลอดจนศึกษาถึงอิทธิพลของไตรภูมิพระร่วงที่มีต่อปรากฏการณ์ทางการเมืองของไทยวิธีการศึกษาเป็นการค้นคว้า ข้อมูลจาก ตำรา บทความ เอกสารที่เกี่ยวข้อง

1. แนวคิดในเรื่องของบุญ จะเน้นในเรื่องของพระศรีอาริยมตตริยและเอกะบุรุษผู้เปี่ยมไปด้วยอำนาจบุญบารมี มาสร้างความชอบธรรมทางการเมืองไม่ว่าจะเป็นในกรณีของการเกิดกบฏชาวนาหรือขบวนการผู้มีบุญ ตลอดจนการนำพุทธศาสนามาผสมผสานกับความเชื่อในท้องถิ่นดั้งเดิมทำให้เกิดสิ่งที่เรียกว่าพุทธผสมผี

2. แนวคิดในเรื่องของการจัดเรียงชนชั้น โดยชนชั้นนำทางการเมืองเป็นชนชั้นที่มีบุญบารมีติดตัวมาตั้งแต่ภพก่อน เกิดมาพร้อมกับลักษณะของเอกะบุรุษจึงสมควรมีอำนาจและความชอบธรรมในการที่จะปกครองอาณาจักร และมีการใช้หลักจริยธรรมในการควบคุมความประพฤติของประชาชน

คำสำคัญ: แนวคิดในเรื่องของบุญ, การจัดเรียงชนชั้น, ไตรภูมิพระร่วง

Abstract

The study was “ The influence of the Trai Bhumi Pra Ruang towards political phenomenon of Thailand.” , the purpose of the research was to study the origins of literary TraiBhumiPraRuang and influence of TraiBhumiPraRuang in the Thai political. This study method was the seeks the information from textbooks, articles and related documents.

1. The concept of merit. We focus on the issue of the Sri Ariya'sMaitTrai and the great humanitythe political legitimacy, whether it is in the case of the peasant revolt movement who have merit. As well as bringing Buddhism to integrate with the local traditional beliefs cause what is called mixed Buddhist with ghost.

2. The concept of sorting classes. The political elite is working with a halo fitting since the previous incarnation. Born with the nature of man, so it should have the authority and legitimacy to rule the kingdom. And is used to regulate the ethical conduct of the public

Keywords: The concept of merit, sorting classes, TraiBhumiPraRuang

บทนำ

ความสัมพันธ์ที่เชื่อมโยงระหว่างภาษา (Language) วรรณกรรม(Literature)และการเมือง(Politics) ของมนุษย์นั้นคือการอยู่ร่วมกันในสังคมสังคมของมนุษย์ยึดโยงกันด้วยภาษาและการสื่อสารถ้าไม่มีภาษาร่วมกัน สังคมก็แตกสลายกระจัดกระจายสิ่งที่จะทำให้มนุษย์สามารถทำกิจกรรมต่างๆและสร้างโลกการรับรู้ร่วมกันได้ จึงต้องใช้ภาษาที่สื่อสารร่วมกันกล่าวคือภาษาเป็นสิ่งที่ช่วยให้มนุษย์รับรู้และเข้าใจโลกได้ร่วมกันมีคนเคยกล่าวไว้ว่า “ในพื้นที่ใดก็ตามที่มีสิ่งมีชีวิตมากกว่าหนึ่งชีวิตขึ้นไปย่อมมีการเมืองเกิดขึ้นเสมอ” ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงการมีอยู่ของการเมืองที่เกิดขึ้นพร้อมกับการมีสังคมแม้กระทั่งในสังคมเล็กๆอย่างครอบครัวก็มีการเมืองเกิดขึ้น การเมืองจึงเป็นสิ่งที่ไม่อาจหลีกเลี่ยงได้และนั่นเองที่ทำให้มนุษย์กลายเป็น “สัตว์การเมือง” ทั้งนี้หมายถึงการเป็นสมาชิกของสังคมที่ยึดโยงกันด้วยภาษาและการสื่อสารภาษาจึงมีความเกี่ยวข้องและสัมพันธ์กับการเมืองอย่างแนบแน่นต่างขยายความซึ่งกันและกันจนบ่อยครั้งที่ภาษาคือการเมืองและการเมืองคือภาษา(ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร, 2556: 11) ขณะเดียวกัน “การเมือง” ก็คือสิ่งที่ภาษาสร้างขึ้นถ้าการเมืองเป็นเรื่องของภาษา และความหมายของภาษาก็มิได้หยุดนิ่งหากแต่เปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัยนั้นจึงไม่มีความจริงทางการเมืองที่เป็นสากลเที่ยงแท้ไม่เปลี่ยนแปลงอาจกล่าวได้ว่าเราสามารถศึกษาการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองผ่านการศึกษา การเปลี่ยนแปลงของงานวรรณกรรมได้เหตุผลเพราะ “วรรณกรรม” คือสื่อศิลปะในการใช้ภาษาเพื่อการสื่อสารตามเป้าประสงค์ตามที่คุณประพันธ์ต้องการเล่า(ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร, 2556 : 253) วรรณกรรมจึงสื่อให้เห็นถึงความคิดของผู้ประพันธ์ที่มีต่อสิ่งต่างๆในสังคมที่เขาอาศัยอยู่ทั้งในเชิงกายภาพและในเชิงจินตนาการเป็นการประกอบสร้างเรื่องราวและความหมายซึ่งแสดงให้เห็นว่าวรรณกรรมเป็นปฏิบัติการทางภาษาแบบหนึ่งที่มีบทบาทในการถ่ายทอดความคิดและอุดมการณ์อะไรบางอย่างแก่ผู้ที่อาศัยอยู่ร่วมกันในสังคมกล่าวได้ว่าทุกวรรณกรรมล้วนมีความสัมพันธ์กับการเมืองและสังคมดังนั้นการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองและสังคมย่อมมีอิทธิพลต่อวรรณกรรมด้วยเช่นกันวรรณกรรมจึงไม่ได้เป็นเพียงงานทางการใช้วรรณศิลป์หรือเป็นงานศิลปะบริสุทธิ์ในการสื่อสารแต่วรรณกรรมคือพื้นที่ของการเชื่อมต่อระหว่างวิธีการเขียนการอ่านและความพรั่มวของความหมายที่มาบรรจบกันในพื้นที่เดียวกันวรรณกรรมในขณะนี้จึงมิได้เป็นเพียงศิลปะของการเขียนโดยทั่วไปหรือเป็นภาษาเฉพาะแบบหนึ่งแต่วรรณกรรมในที่นี้คือ “วิถีทางประวัติศาสตร์ของการปรากฏตัวของการเขียน การเชื่อมต่อที่เฉพาะเจาะจงระหว่างระบบความหมายของคำในภาษากับระบบของการปรากฏตัวของสรรพสิ่ง” แนวคิดเรื่องไตรภูมิเป็นระบบแนวคิดที่ได้รับอิทธิพลจากศาสนาพราหมณ์-ฮินดูมาสู่พระพุทธศาสนา กล่าวถึงระบบภูมิจักรวาลที่แบ่งไปด้วยแนวคิดความเชื่อต่างๆที่เกิดขึ้นและมีอิทธิพลอยู่มากในดินแดนอุษาคเนย์ตั้งแต่สมัยรัฐโบราณไม่ว่าจะเป็นรัฐศรีวิชัยตามพรลิงค์จามปาขอมพม่ารามัญและรัฐสยามวัฒนธรรม

ความเชื่อในเรื่องนี้เข้ามาอยู่ในวิถีการดำเนินชีวิตของผู้คนมีอิทธิพลทางการเมืองการปกครองรวมถึงประเพณีวัฒนธรรมต่างๆไม่ว่าจะเป็นชนชั้นสูงถึงสามัญชน(ณรงค์กรรณรอดทรัพย์, ภูศิษฐ์แสงกิจ, นิพัทธ์พงศ์ พุมมา, 2557: 34)

วรรณกรรมเรื่องไตรภูมิภูมิกถานับเป็นวรรณคดีไทยเรื่องหนึ่งที่มีความสำคัญมากจนได้รับคัดเลือกให้เป็นตัวแทนของวรรณคดีไทยเพื่อเสนอต่อที่ประชุมในโครงการวรรณกรรมอาเซียน คติไตรภูมิในพระพุทธศาสนามีอิทธิพลอย่างยิ่งต่อความเชื่อทางศาสนา ศิลปะวัฒนธรรมและทัศนคติทางสังคมและจริยธรรมของคนไทย อิทธิพลสำคัญจากคติไตรภูมิคือความเชื่อเรื่องบาปบุญการเวียนว่ายตายเกิดใน 3ภพภูมิการหลุดพ้นจากสังสารวัฏด้วยการเข้าถึงพระนิพพานความเชื่อเหล่านี้คือแก่นธรรมของพระพุทธศาสนา วรรณคดีเรื่องไตรภูมิภูมิกถาพระราชนิพนธ์ของพระมหาดลธรรมราชาลิไทนำเสนอความคิดเหล่านี้อย่างชัดเจนสร้างความศรัทธาแก่พุทธศาสนิกชนอย่างแน่นแฟ้นตลอดมา นอกจากนี้จินตนาการมหัศจรรย์ของกวีโบราณที่สร้างสรรค์เพื่ออธิบายและสนับสนุนความเชื่อเกี่ยวกับอายุของโลกการสร้างโลกภูมิศาสตร์จักรวาล ตลอดจนการแสดงถึงนัยยะทางการเมืองในประเด็นต่างๆที่ถูกชุกซ่อนอยู่ในวรรณกรรมฉบับดังกล่าว และเป็นที่น่าสนใจที่ว่าวรรณกรรมดังกล่าวถูกสร้างขึ้นมาท่ามกลางสภาพการณ์ที่เต็มไปด้วยความขัดแย้งทางการเมืองของอาณาจักรสุโขทัย จนเป็นเหตุให้วรรณกรรมเล่มนี้มีคุณค่ามากทางด้านประวัติศาสตร์และการเมืองการปกครอง

วัตถุประสงค์ของบทความ

1. เพื่อศึกษาประวัติและที่มาของของวรรณกรรมไตรภูมิพระร่วง
2. เพื่อศึกษาแนวคิดทางการเมือง เศรษฐกิจและสังคมที่ถูกสอดแทรกในเนื้อหาของวรรณกรรม

วิธีดำเนินการ

การศึกษาครั้งนี้ใช้การศึกษาเชิงคุณภาพเพื่อศึกษาเกี่ยวกับอิทธิพลของไตรภูมิพระร่วงต่อปรากฏการณ์ทางการเมืองของไทยโดยมีวิธีดำเนินการตามลำดับขั้นดังต่อไปนี้

1. การศึกษาข้อมูล
2. การเก็บรวบรวมข้อมูล
3. การวิเคราะห์ข้อมูลและสรุปผล

ผลการศึกษา

ในส่วนของการวิเคราะห์เรื่อง อิทธิพลของไตรภูมิพระร่วงที่มีต่อปรากฏการณ์ทางการเมืองของไทยนั้น ผู้ดำเนินการศึกษาได้ทำการสรุปประเด็นสำคัญที่จะนำเสนอเอาไว้ 2 ประเด็น¹ ได้แก่ (1) แนวคิดในเรื่องของบุญ (2) แนวคิดในเรื่องของการจัดเรียงชนชั้น

1.แนวคิดเรื่องของบุญ

¹นรพัชร เสาธงทอง.(2558).อิทธิพลของไตรภูมิพระร่วงที่มีต่อปรากฏการณ์ในสังคมไทย.คณะรัฐศาสตร์.มหาวิทยาลัยปทุมธานี.

1.1 แนวคิดเรื่องพระศรีอาริยมตตริยและเอกะบุรุษโดยเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับพระศรีอาริยมตตริยเป็นเนื้อหาในส่วนที่อยู่ในส่วนของพุทธทำนาย ซึ่งเป็นเนื้อหาในส่วนที่เกิดขึ้นหลังจากพระพุทธศาสนาดำเนินไปเป็นระยะเวลากว่า 5,000ปี ตามพุทธทำนายนั้นจะกล่าวถึงกสิยุคที่กำลังจะเกิดขึ้นในช่วงกึ่งพุทธกาล และพระศรีอาริยมตตริยจะแบ่งภาคลงมาเกิดเพื่อช่วยเหลือและเป็นที่ยึดเหนี่ยวแก่ประชาชนจนสามารถผ่านพ้นยุคสมัยไปได้ประชาชนที่เชื่อเกี่ยวกับการลงมาช่วยเหลือของพระศรีอาริยมตตริยจึงได้สืบทอดแนวคิดดังกล่าวสืบต่อกันมา จนขึ้นนำทางการเมืองในยุคของอาณาจักรสุโขทัยจึงได้ใช้นัยยะดังกล่าวมาสร้างความชอบธรรมทางการเมืองให้แก่ตนเองด้วยการบำเพ็ญบารมีหรือการสร้างศาสนสถานเพื่อเสริมสร้างความชอบธรรมของตนเองให้เป็นที่ยอมรับมากยิ่งขึ้น การกระทำดังกล่าวส่งผลให้เกิดแนวคิดเรื่องของเอกะบุรุษในเวลาต่อมา(นรพัชร เสาธงทอง,2558 : 149)

1.2 การเกิดขบวนการผู้มีบุญหรือกบฏขวานาปัจฉัยทางวัฒนธรรมที่ช่วยส่งเสริมให้เกิดความเคลื่อนไหวในหมู่ขวานาก็คือความเชื่อในเรื่องพระศรีอาริย์ ความเชื่อผู้มีบุญ ผู้มีอำนาจ ผู้วิเศษ และผู้แสดงตัวอยู่เหนือธรรมชาติต่างๆหรืออีกนัยหนึ่งก็คือวัฒนธรรมย่อยของขวานาถูกรื้อฟื้นขึ้นมาเพื่อต่อต้านวัฒนธรรมใหญ่(นรพัชร เสาธงทอง,2558 : 150) การเกิดขึ้นของขบวนการผู้มีบุญหรือที่เราเรียกกันว่ากบฏผู้มีบุญ ไม่ว่าจะเกิดขึ้นในยุคสมัยใดก็ตามผู้นำทางการเมืองที่ลุกขึ้นก่อการต่อต้านอำนาจรัฐ จะใช้ความเชื่อของประชาชนในเรื่องของพระศรีอาริยมตตริยมาเป็นเครื่องมือในการสร้างอุดมการณ์ร่วมกันของชาวบ้าน เพื่อใช้เป็นฐานในการสร้างความชอบธรรมทางการเมืองและสร้างบารมีทางการเมืองในอนาคตต่อไป (นรพัชร เสาธงทอง,2558 : 150) ทั้งนี้แนวคิดในเรื่องของผู้มีบุญและการเกิดขบวนการผู้มีบุญจะมีความสัมพันธ์กันกับการใช้อำนาจรัฐไม่เป็นธรรม ประชาชนได้รับความยากลำบากในการดำรงชีพ ประเด็นดังกล่าวล้วนเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้ประชาชนเห็นว่าเกิดกสิยุคขึ้นตามพุทธทำนายและรอคอยพระศรีอาริยมตตริยมาช่วยเหลือ

1.3 การแยกกษัตริย์ออกจากประชาชน ประกอบด้วย

1.ภาพลักษณ์ของสมมติเทพ ภายใต้การปกครองของพระธรรมิกราชคือสมเด็จพระมหาธรรมราชาลิไทนั้นเปี่ยมด้วยพระราชกฤษฎาภินิหารและบุญญาธิการเสมอเหมือนด้วยองค์สมเด็จพระมหาธรรมราชาลิไท เช่นนี้เจ้าผู้ครองเมืองทั้งหลายในแถบนี้จึงควรค่าแก่การที่มาสวามิภักดิ์ต่อพระองค์ซึ่งเป็นการสร้างความยอมรับพระองค์จากภายในจิตใจของเจ้าผู้ครองเมืองโดยมิต้องใช้แสนยานุภาพทางทหารไปบังคับขู่เข็ญ (นรพัชร เสาธงทอง,2558 : 150) การสร้างบุญญาธิการของพระยาสิทธิเทวีจึงเสมือนการแบ่งภาคลงมาสั่งสมบุญของพระศรีอาริยมตตริยตามหลักการของไตรภูมิ

2.ภาพลักษณ์ที่ไม่ใช่สมมติเทพ ในส่วนของภาพลักษณ์ขององค์พระมหากษัตริย์ที่มีความแตกต่างออกไปจากสมมติเทพจะพิจารณาได้จากกรณีของพระบาทสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช โดยพระองค์เป็นพระมหากษัตริย์ที่เชี่ยวชาญทางการรบ และอาจจะด้วยเหตุที่ว่าสถานการณ์บ้านเมืองในยุคสมัยนั้นยังไม่มีความสะดวกจึงจำเป็นต้องตัดงบประมาณและรายจ่ายที่ไม่จำเป็นลงไป ส่งผลให้ภาพลักษณ์ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าตากสินนั้นได้แสดงออกมาในอีกแง่มุมหนึ่งที่แตกต่างจากสมมติเทพดังเช่นพระมหากษัตริย์ในรัชกาลก่อนๆ(นรพัชร เสาธงทอง,2558 : 150)

1.4 การสถาปนาพุทธผสมผี ศาสนาผีเป็นศาสนาเก่าแก่ที่สุดในโลกคนทั้งโลกนับถือศาสนาผี ก่อนศาสนาอื่นๆซึ่งมีขึ้นยุคหลังๆ[ศาสนาหมายถึงระบบความเชื่ออย่างใดอย่างหนึ่ง, ผีหมายถึงอำนาจเหนือธรรมชาติ] ในไทยนับถือศาสนาไทยมีนักปราชญ์ร่วมสมัยเคยอธิบายว่าหมายถึงศาสนาผีที่เคลือบด้วยพราหมณ์กับพุทธเฉพาะไม่ขัดกับหลักผีคนไทยโดยทั่วไปคิดว่าตนนับถือศาสนาพุทธแต่ในบ้านและในวัดมีศาลผี, ศาลพระภูมิแล้วทรงเจ้าเข้าผีมากกว่าอย่างอื่น (สุจิตต์ วงษ์เทศ, 2558 :1) ในระบบความสัมพันธ์ที่มนุษย์มีความไม่เท่าเทียมกันทำให้ง่ายต่อการยอมรับโครงสร้างความเป็นลำดับชั้นการยอมรับว่าผู้นำแบบไทยมีความสำคัญต่อความอยู่รอดและความเจริญของชาติไทยอย่างตั้งมั่นและพุทธศาสนาแบบพุทธปนผีของไทยที่เน้นเรื่องศรัทธา นำทางก็เป็นแหล่งที่มาทางศีลธรรมที่ทำให้เราไม่ต้องมีระบบควบคุมตรวจสอบ (นรพัชร เสาวทอง, 2558 : 151)ซึ่งไตรภูมิพระร่วงจัดเป็นวรรณกรรมที่ชี้ให้เห็นถึงการรับเอาหลักการพุทธมาผสมกับความเชื่อเรื่องผีที่เป็นวัฒนธรรมดั้งเดิมอย่างชัดเจน

1.5 การสร้างความชอบธรรม

นอกจากหลักการในไตรภูมิจะใช้แนวคิดเรื่องของบุญมาใช้ในการอ้างความชอบธรรมแล้ว ผลจากการสร้างความชอบธรรมยังพบได้จากจารึกต่างๆ เช่นกรณีหลักศิลาจารึกที่ถูกตั้งข้อสงสัยว่ามีได้สร้างเพื่อให้ประชาชนเป็นผู้อ่าน แต่ถูกสร้างขึ้นเพื่อจุดมุ่งหมายทางการเมืองบางประการ(นรพัชร เสาวทอง, 2558 : 151) เช่นการประกาศให้ผีสงเทวดาและสิ่งศักดิ์สิทธิ์รู้ถึงบุญบาปที่ได้กระทำมาตั้งแต่บัดนั้นหลักศิลาจารึกจึงสมควรที่จะถูกค้นพบในสถานที่ศักดิ์สิทธิ์การสร้างจารึกวัดศรีชุมแม้จะยังไม่ปรากฏผู้สร้างที่แน่ชัด แต่ด้วยเนื้อความในจารึกที่ยกย่องผู้สืบเชื้อสายจากตระกูลพ่อขุนผาเมืองอย่างมีนัยยะว่าเป็นหน่อพุทธางกูรแท้จริงย่อมส่งผลกระทบต่อฐานะของพระยาไทยโดยตรงเป็นเหตุให้พระยาไทยต้องทำศิลาจารึกขึ้นมาแสดงบุคลาธิษฐานของตนบ้างทั้งนี้ก็เพื่อประกาศให้ผีสงเทวดารู้ว่าตนก็มีบุญญาธิการอันสูงส่งยิ่งกว่าตามหลักการของไตรภูมิจารึกในยุคโบราณจึงได้รับอิทธิพลของไตรภูมิและถูกสร้างเพื่อประกาศถึงบุญญาธิการและความชอบธรรมทางการเมือง

1.6 การยุติปัญหาด้วยการบวช

ในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการบวชนั้นหากย้อนไปถึงในสมัยของอาณาจักรสุโขทัยตอนปลายเริ่มตั้งแต่ในยุคของพระลิไทเป็นต้นมา อาจจะมีปัญหาในเรื่องของความไม่มีเสถียรภาพทางการเมืองภายในอาณาจักรเอง ที่ทำให้เกิดเหตุการณ์จลาจลขึ้นในกรุงสุโขทัยซึ่งตรงกับรัชสมัยของพระยาไทย(นรพัชร เสาวทอง, 2558 : 152) มุมมองของกษัตริย์ในยุคของพระยาไทยนี้ได้มีการเปลี่ยนแปลงไปจากรูปแบบเดิมคือแนวคิดทางการเมืองการปกครองได้เคลื่อนจากแนวคิดเดิมที่ฉายภาพในลักษณะของพ่อปกครองลูก กลายเป็นระบบธรรมราชาที่เปี่ยมไปด้วยอำนาจของบุญและวาสนา ดังนั้นการบวชของพระยาไทยจึงมีนัยยะทางการเมืองคือเพื่อสร้างบุญญาธิการและลดภาพของการนองเลือดในอาณาจักร ตลอดจนสร้างความชอบธรรมทางการเมืองหลังจากที่มีการปราบปรามศัตรูทางการเมืองที่เกิดขึ้นภายในอาณาจักรในส่วนของเหตุการณ์ในช่วงตอนปลายของอาณาจักรอยุธยาเองก็พบกรณีตัวอย่างเช่น พระเจ้าอู่หม่ทรงเห็นว่าพระเชษฐาอายุ “กครองราชย์พระองค์ไผ่สงบ ทั้งที่เพ็งครองราชย์ได้ 2 เดือนก็ได้ทรงยกราชสมบัติถวายแล้วเสด็จออกผนวชเจ้าฟ้าเอกทัศนี้

ขึ้นครองราชย์เป็นสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระที่นั่งสุริยาศน์อมรินทร์ต่อมาไม่นานพม่ายกทัพมารุกรานพระเจ้าเอกทัศคงไม่ถนัดการศึกษาเป็นเหตุให้เจ้าฟ้าอุทุมพรต้องลาผนวชมาว่าราชการแผ่นดินรักษาเมืองจนเข้าศึกถอยกลับไปพอเข้าศึกพันไปพระเจ้าเอกทัศก็ทรงแสดงพระอาการระแวงเกรงว่าเจ้าฟ้าอุทุมพรจะแย่งราชสมบัติเจ้าฟ้าอุทุมพรก็ทรงผนวชอีกจนได้พระสมณญาว่าขุนหลวงหาวัต” (นรพัชร เสาธงทอง, 2558 : 153) นอกจากนี้ยังมีเหตุการณ์ในสมัยพระเจ้ากรุงธนบุรีได้แก่ “เกิดเหตุการณ์สำคัญอันนำมาสู่การเปลี่ยนแผ่นดินจากสมัยกรุงธนบุรีไปสู่สมัยกรุงรัตนโกสินทร์พวกก่อการจลาจลเริ่มขึ้นในเมืองอยุธยาและเมื่อสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชทรงทราบจึงโปรดให้พระยาสรรรค์ซึ่งเข้าใจว่าเป็นเจ้าเมืองชัยนาทซึ่งเดินทางมาราชการที่กรุงธนบุรีในเวลานั้นขึ้นไปปราบปรามพวกก่อกบฏที่อยุธยาแต่พระยาสรรรค์กลับร่วมมือยอมเป็นหัวหน้ากลุ่มกบฏแล้วยกพลเข้าล้อมพระราชวังหลวงสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชทรงยอมแพ้พร้อมกับทรงขอผนวช” (นรพัชร เสาธงทอง, 2558 : 153) แสดงให้เห็นว่าการบวชในยุคนั้นนอกจากจะหมายถึงการสังขมบุญแล้วยังเป็นการแสดงความประสงค์ว่าจะไม่ยุ่งเกี่ยวกับทางการเมือง

2.แนวคิดในเรื่องของการจัดเรียงชนชั้น แบ่งเป็น2 ประเด็น คือ

2.1 ชนชั้นปกครองตามหลักไตรภูมิ ใช้หลักการและแนวคิดในเรื่องของบุญบารมีที่เป็นตัวกำหนดสถานะทางสังคม และใช้สิ่งๆที่เรียกว่าบุญนั้นมาสร้างความชอบธรรมผ่านวาทกรรมทางการเมืองในยุคสมัยนั้นได้แก่ การเกิดขึ้นของขุนนางแก้ว/เมี้ยแก้ว/ลูกแก้ว ซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญที่คอยช่วยเหลือพระยาจักรพรรดิราชที่มีบุญญาธิการตามคติของไตรภูมิการแสดงแนวความคิดที่เกี่ยวข้องกับเรื่องของสถานะที่อยู่เหนือมนุษย์อันเกิดขึ้นมาจากการสั่งสมของบุญบารมี(นรพัชร เสาธงทอง, 2558 : 153) ซึ่งนอกจากจะมีจักรแก้วคู่บารมีที่ถือกำเนิดมาพร้อมกับพระยาจักรพรรดิราชแล้ว ผลของอำนาจบุญบารมีที่มาจากการสะสมในชาติก่อนๆยังส่งผลให้เกิดผู้ติดตามของพระยาจักรพรรดิด้วยซึ่งได้แก่ เมี้ยแก้ว, ลูกแก้ว, ขุนคลังแก้ว, ขุนพลแก้ว ฯลฯ

2.2 ชนชั้นใต้ปกครองตามหลักไตรภูมิจากการที่ผู้ดำเนินการศึกษาวิจัยได้ทำการศึกษารวบรวมข้อมูลพบว่า เนื้อหาในไตรภูมินั้นได้สร้างโครงสร้างของระบบชนชั้นในสังคมขึ้นมา โดยใช้เรื่องของอำนาจที่มาจากบุญบารมีที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อทางศาสนาเป็นตัวกำหนดความสัมพันธ์ระหว่างชนชั้นนั้นแสดงให้เห็นถึงความแตกต่างระหว่างชนชั้นได้เป็นอย่างดี(นรพัชร เสาธงทอง, 2558 : 153) เริ่มจากชนชั้นปกครองจะเป็นผู้นำที่มีบารมีติดตัวมาตั้งแต่ถือกำเนิดเช่นการมีรัศมีพวยพุ่งออกมาจากครรรภ์มารดาหรือการเกิดแผ่นดินไหวเมื่อผู้มีบุญญาบารมีมาเกิด ในขณะที่ชนชั้นใต้ปกครองนั้นเด็กที่อยู่ในครรรภ์มารดาจะดำเนินไปด้วยความเรียบร้อยเสมือนปุถุชนโดยทั่วไป(นรพัชร เสาธงทอง, 2558 : 153) โดยไตรภูมิพระร่วงในความหมายนี้เท่าๆกับเป็นวรรณกรรมทางการเมืองที่สอดแทรกแนวคิดทางการเมืองเอาไว้อย่างมาก

อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

อิทธิพลของไตรภูมิพระร่วงที่มีต่อปรากฏการณ์ทางการเมืองของไทย ผู้เขียนบทความได้ทำการสำรวจข้อมูลและเอกสารจากแหล่งต่างๆพบว่าไตรภูมิพระร่วงนั้น แม้จะยังไม่มีข้อยุติที่ชัดเจนว่าวรรณกรรมเรื่องนี้ถูกแต่งขึ้นมาในยุคสมัยใดก็ตาม แต่ความโน้มเอียงยังคงเชื่อกันว่าแต่งขึ้นมาในสมัยพระยาสิทธิเทแห่งกรุงสุโขทัย โดยมีวัตถุประสงค์ในการแต่งเพื่อถวายพระมารดา นอกจากนี้ยังเป็นวรรณกรรมที่ถูกผลิตขึ้นจากพระยาสิทธิเทที่เป็นชนชั้นนำทางการเมือง เนื้อหาในวรรณกรรมดังกล่าวจึงแฝงไว้ด้วยนัยยะทางการเมือง เริ่มตั้งแต่การสร้างฐานอำนาจทางการเมืองด้วยบุญบารมีที่พิเศษกว่าปุถุชนทั่วไปจนเกิดแนวคิดที่เกี่ยวกับเอกะบุรุษหรือผู้นำที่เปี่ยมไปด้วยความรู้ความสามารถและจริยธรรมสามารถนำพาประชาชนในอาณาจักรให้รอดพ้นจากวิกฤติการณ์ได้ในยามเกิดภัยพิบัติ นอกจากนี้การใช้หลักการทางไตรภูมิ มาเสริมสร้างความเข้มแข็งของอาณาจักรเช่นการจัดระเบียบโครงสร้างของสังคมว่าชนชั้นนำทางการเมืองนั้นเป็นชนชั้นที่มีบุญบารมีติดตัวมาตั้งแต่ภพก่อน เกิดมาพร้อมกับลักษณะของเอกะบุรุษจึงสมควรมีอำนาจและความชอบธรรมในการที่จะปกครองอาณาจักร ซึ่งลำดับขั้นการปกครองลดหลั่นกันลงมาด้วยอำนาจของบุญบารมี ประชาชนปุถุชนธรรมดาที่ยังไม่มีบุญบารมีจึงจำเป็นต้องแสวงหาบุญเพื่อช่วยเหลือตัวเองให้มีบุญบารมีติดตัวไปในภพหน้า อาณาจักรสุโขทัยตามหลักการของไตรภูมิจึงเป็นเมืองพุทธศาสนาที่ขับเคลื่อนไปด้วยบุญบารมี และใช้หลักจริยธรรมในการควบคุมความประพฤติของทั้งชนชั้นนำและประชาชน ประกอบกับการใช้ประโยชน์จากหลักการของไตรภูมิในการสร้างอาณาจักรเช่นการจัดวางผังของปราสาทราชวังตามหลักจักรวาลวิทยา การจัดวางสิ่งก่อสร้างในอาณาจักรหรือศาสนสถานที่ถูกจัดวางตามตำแหน่งของหลักการในไตรภูมิ ยิ่งทำให้ภาพของอาณาจักรสุโขทัยนั้นถูกฉายออกมาในลักษณะของเมืองในอุดมคติของพุทธศาสนาที่มีตำนานความเชื่อว่าเป็นยุคของพระศรีอาริยมตตรัย นอกจากนี้หลักการของไตรภูมิพระร่วงยังมีประโยชน์ในการจัดการแหล่งน้ำอย่างมีประสิทธิภาพด้วย เช่นการจำลองสระอนาคตเอาไว้ในพระนครเพื่อเก็บกักน้ำ จนพัฒนาไปสู่การสร้างสระน้ำขนาดใหญ่ในเวลาต่อ เป็นที่น่าสังเกตว่าหลักการของไตรภูมินั้น แม้ว่าจะถูกอ้างว่าเป็นวรรณกรรมทางพุทธศาสนาก็ตาม แต่โดยเนื้อหาส่วนใหญ่แล้วยังคงเป็นการนำพุทธศาสนามาผสมผสานกับความเชื่อในท้องถิ่นดั้งเดิม ทำให้เกิดสิ่งที่เรียกว่าพุทธผสมผีขึ้นซึ่งเข้ากันได้ดีกับบริบทสังคมไทยและคนไทยจำนวนมากเองก็ยังคงถือคตินี้มาจนถึงยุคปัจจุบัน สอดคล้องกับแนวคิดดังต่อไปนี้คือ

1.แนวคิดในเรื่องของการสร้างรัฐในอุดมคติโดยตามหลักการของไตรภูมิแล้วจะให้ความสำคัญแก่ตัวปัจเจกบุคคลที่เป็นผู้ทรงไว้ซึ่งจริยธรรมและเปี่ยมไปด้วยอำนาจของบุญบารมี โดยยุคสมัยดังกล่าวนี้เป็นยุคของพระศรีอาริยมตตรัยซึ่งเป็นดินแดนแห่งความสงบสุขและได้ฉายภาพของรัฐในอุดมคติขึ้นมา ทำให้ประชาชนต่างเร่งสร้างบุญบารมีประกอบแต่ความดีงามเพื่อให้ได้ไปเกิดในดินแดนของรัฐในอุดมคติซึ่งเป็นยุคของพระศรีอาริยมตตรัย

2.แนวคิดในเรื่องของราชาปราชญ์ซึ่งตามหลักการของไตรภูมินั้นจะเน้นไปที่การเกิดขึ้นของผู้นำตามลักษณะของเอกะบุรุษ ที่ดำรงไว้ซึ่งจริยธรรมอันดีงาม มีความรอบรู้ สามารถนำพารัฐของตนให้เจริญรุ่งเรืองและในยามเกิดวิกฤติสามารถนำพารัฐให้ก้าวข้ามวิกฤติการณ์ต่างๆได้

ข้อเสนอแนะ

- 1.รัฐบาลควรให้การส่งเสริมวรรณกรรมเรื่องไตรภูมิพระร่วงให้แก่ประชาชนได้ศึกษาถึงประวัติ ที่มา ตลอดจนเนื้อหาในวรรณกรรมฉบับดังกล่าว
- 2.รัฐควรเผยแพร่แก่นัยยะทางการเมืองในวรรณกรรมเรื่องไตรภูมิพระร่วงด้านต่างๆ เพื่อสร้างความเข้าใจ ที่ถูกต้องให้แก่ประชาชน
- 3.รัฐควรส่งเสริมการวิจัยในวรรณกรรมที่มีความเกี่ยวข้องเพื่อสร้างจิตสำนึกและเป็นการให้ประชาชน ได้เรียนรู้หรือปลูกฝังวัฒนธรรมที่ดีงามของไทยที่ถูกสอดแทรกไว้ในวรรณกรรมต่างๆ

เอกสารอ้างอิง

- ไชยรัตน์เจริญสินโอฬาร.(2556).ภาษากับการเมือง/ความเป็นการเมือง, พิมพ์ครั้งที่ 2, สำนักพิมพ์วิภาษา, กรุงเทพมหานคร.
- นรพัชร เสางทอง.(2558).อิทธิพลของไตรภูมิพระร่วงที่มีต่อปรากฏการณ์ในสังคมไทย.คณะรัฐศาสตร์. มหาวิทยาลัยปทุมธานี.
- ณรงค์กรรณรอดทรัพย์,ภูศิษฐ์แสวงกิจ,นิพัทธ์พงศ์พุมมา.(2557).คติไตรภูมิกับการสร้างพระเมรุและพระเมรุ มาศ,วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์,มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี.
- พระญาณไทย.(2551). ไตรภูมิภคหรือไตรภูมิพระร่วง. กรุงเทพฯ : องค์การค้าของสำนักงานส่งเสริม สวัสดิการและสวัสดิภาพครูและบุคลากรทางการศึกษากรุงเทพมหานคร.
- สุจิตต์วงศ์เทศ.(2558).ศาสนาศึกษาการเมือง,เอกสารประกอบการบรรยายสภาน้ำโดม, ธรรมศาสตร์ท่า พระจันทร์, เล่มที่ 21 กุมภาพันธ์ 2558.
- สุจิตต์วงศ์เทศ.(2539).แก้วนสฺยไขทัยรัฐในอุดมคติ ,สำนักพิมพ์มติชน,กรุงเทพฯ.